

# DAGBOK FRÅN EN RESA TILL UNGERN

Text: Lars Dahlén – Foto: Erik Petré

## Ungern

– blev målet för Ekfrämjandets utlandsresa 2004. För att få så kvalificerad hjälp som möjligt i planeringen av resan engagerades *Leif Strömquist* som under många år verkat i f.d. östeuropa och som har ett brett kontaktnät bl.a. i Ungern. Leif hade i sin tur engagerat den ungerske jägmästaren *Ferenc Gerely*, en erfaren guide för utländska besökare. Resultatet av Leifs och Ferencs och i viss mån Ekfrämjandets styrelses reseplanering blev ett varierat program som gick av stapeln lördagen den 22 maj och avslutades onsdagen den

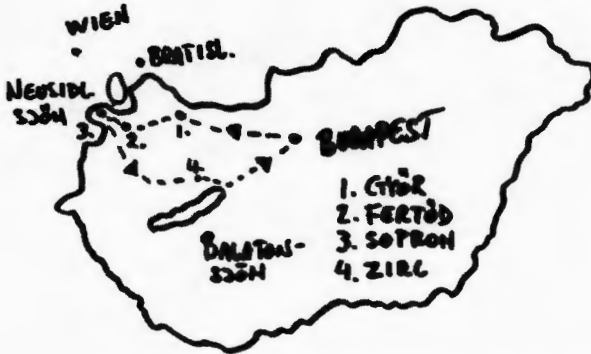
26 maj. Till slut blev det 31 ekfrämjare som på egen eller annans bekostnad hade beretts möjlighet att följa med tåget. Fast någon tågresor blev det aldrig utan per flyg och buss tog vi oss fram.

## Lördagen den 22 maj

Från två olika håll, Stockholm och Köpenhamn, strålade de 31 resenärerna samman på flygplatsen Ferihengy utanför Budapest när lördagens eftermiddag just hade börjat. Där mötte vår utmärkt kunnige och mycket trevlige guide *Ferenc Gerely* upp. Efter en kort presentation av



Vår utomordentlige guide *Ferenc Gerely* visar vägen i det ungerska skogsbruket.



sig själv och inräkning av deltagarna bar det så av till den väntande bussen. Ankomsten till Ungern hade blivit lite senare än vad som ursprungligen planerats och därför styrdes nu färden direkt till underjorden. Programmet hade nämligen utlovat besök i en av Budapests berömda grottor och det började bli sent. Om vi inte snabbade på var risken stor att vi bara skulle kunna komma in i grottsystemet under lördagen innan stängningen och därmed inte bli utsläppta förrän dagen därpå. Och det vore ju inte bra eftersom vi redan betalt för hotellövernattnig. Grottan vi besökte hette "Palvölgy" och var för närvarande 15 km lång. Nya delar upptäckts ständigt. Innan nedstigningen uppmanades vi ta på oss ordentligt. Temperaturen i grottan håller sig konstant kring +10 grader och den kommande promenaden skulle ta 2-3 timmar beroende på vilka strapatser vi skulle komma att möta. Sålunda förvarnade startade en tur genom branta stup och stigningar, trånga passager och stora öppna salar. I mer eller mindre tydlig belysning fick vi se droppstensformationer och fossiler och höra talas om de underjordiska vattenströmmar som genom årtusenden skapat grottsystemen.

Det var sedan rätt skönt att komma ut i dagsljuset och värmen igen även om det

inte handlade om så stora temperaturskillnader. Det skulle nämligen visa sig att vårt besök i Ungern inföll under en av de kallare vårperioderna på länge. Det blev därefter transport till hotellet och middag på en restaurang i ett närbeläget skogsparti.

### Söndagen den 23 maj

Hotellet visade sig ha ett antal utomhusbassänger med varmt vatten så morgonen inleddes av flera deltagare med längre eller kortare simturer. Frukostmatsalen var inte stor och det var inte heller utbudet. Det skulle bli bättre längre fram. Sålunda styrkta anträdde en promenad till närmaste tunnelbanestation för färd till Lantbruksmuseet i centrala Budapest. Tunnelbanan är Europas äldsta och för den som är van vid motsvarigheten i Stockholm var det påtagligt hur rent och fritt från klotter både stationer och vagnar var. På Lantbruksmuseet kunde vi bl.a. beskåda en mycket omfattande samling av europeiska jakttroféer. Ferenc gav oss här en första inblick i de skogliga förhållandena i Ungern. Några axplock:

- I Budapests närmaste omgivningar finns 1400 hektar park/parkskog.
- Man hägnar in skogsområden inte för att skydda skogen utan för att



Raoul Wallenberg-monumentet i Budapest.

skydda den omgivande jordbruksmarken från skogens djur.

- Ek är det dominerande trädslaget (20 % av virkesförrådet)

- Den privatägda medelfastigheten är liten. 250 000 privata skogsägare äger tillsammans 350 000 hektar.

Under eftermiddagen for vi med buss mot staden Győr, väster om Budapest men innan vi lämnade huvudstaden gjorde vi ett besök vid Raoul Wallenberg-monumentet. Under resan till Győr stannade vi även till hos ett av de statliga skogsföretagen för att se ett område där skogs-skötseln hade en påtaglig naturvårdsinriktning. Från att tidigare tagit upp stora hyggen arbetade man nu i betydligt mindre skala. Här återbeskogades med turkisk ek (*Q. cerris*), som passar bra på sämre boniteter. Denna art påminner om rödek till färgen. Som exempel på vad virket kunde användas till nämndes stöttor i gruvgångar, kistor och trösklar. Virket

innehåller mycket vatten och sprickbildning p.g.a. köld är inte ovanligt. Föryngringsresultatet var dock inte särskilt lyckat. De senaste tre åren hade varit mycket torra och dessutom var plantorna angripna av någon svamp. Längre upp i sluttningen fanns "sämre" ekskog och vi kunde konstatera att även i Ungern blir eken dålig när den växer på sämre marker. Här kunde vi även beskåda ett bestånd av svarttall. Arten är inte inhemsk i Ungern och även svarttallen var av dålig kvalitet.

I bussen på väg till Győr berättade Ferenc om *Robinia*-trädet (Black Locust) som vi sett i stora bestånd. Arten kommer från Mississippidalen och introducerades i Ungern för 200 år sedan. *Robinia* täcker nu ca 20 % av skogsmarksarealen men hela 30 % av nyanläggningarna sker med *Robinia*. Virket är hårt och lämpar sig som konstruktionsvirke. Det är dessutom motståndskraftigt mot röta och an-

vänds därför ofta i bryggkonstruktioner. Arten frösprids mycket lätt, som ett ogräs. Omloppstiden är ca 35 år.

Efter ett kaffestopp vid motorvägen fortsatte Ferenc i bussen med lite mer skogsakta:

\*Skogarna blev hårt ansatta (bränsle) när glas- och metallindustrin utvecklades under 1700-talet

\*En lagstiftning som reglerat skogsbruket har funnits sedan mitten av 1700-talet liksom skoglig forskning.

\*Efter första världskriget förlorade Ungern markområden motsvarande 2/3 av skogmarksarealen.

\*En skogslag med tydlig naturvårdsinriktning kom 1936 och blev inledning på ett framgångsrikt återbeskogningsarbete.

\*Skogsbrukstraditionen bygger i stor utsträckning på den tyska när det gäller organisation och planering.

\*Efter andra världskriget var 12 % av Ungerns yta skogklädd. Nu är det 19 %.

\*I slutet av 1980 förvaltades statens skogar av 22 statliga skogsföretag varav 3 hörde till försvarsministeriet och 19 till jordbruksministeriet. Dessa 19 har nu blivit aktiebolag med en gemensam ägare (som ett ungerskt "statsföretag"). Skogsarbetare och maskinförare som arbetade i de statligt ägda skogarna har stimulerats till att bli egna företagare. De statliga aktiebolagen har därför numer endast tjänstemannapersonal.

\*Under 1996 skedde en förändring som innebar att man skiljde på ägandet och förvaltandet av de 19 statliga aktiebolagen. De ägs nu av finansdepartementet som därmed har kontroll över köp och försäljning av fastigheterna. De statliga bolagen an-

svarar nu "endast" för skötseln. Detta förhållningssätt är det vanliga i flertalet europeiska länder där staten inte vill låta de viktiga ägarfrågorna skötas av förvaltarna.

\*Det finns också en skogsmyndighet – *State Forest Service* – som har en planerande och övervakande roll, något i stil med SVS i Sverige.

Denna faktaföreläsning höjde väsentligt deltagarnas kunskapsnivå och skapade underlag för fortsatta diskussioner. Nu var vi emellertid framme i Győr som kallas vattnets stad. Här rinner floden Raba ut i Donau. Győr är en industristad och här tillverkas numera alla motorer till Audi. Inkvarteringen skedde för några i ett f.d. kloster för andra på en ö i Raba. Hur urvalet gick till vet bara Ferenc. Kvällen tillbringades i klosterkällaren som byggts om till en sörözö (bierstube).

### Måndagen den 24 maj

Måndagen var enligt programmet resans längsta dag. Tidig frukost och sen middag. Däremellan besök hos ett av statsskogsföretagen, "Ungerns Versailles", och en nationalpark.

Vädersituationen var något oklar varvid Ferenc förklarade att i Ungern är det alltid gästerna som ansvarar för vädret. Ferenc berättade att vi under dagen skulle få bekanta oss med två ytterligheter, skogsbruk i mycket blöta respektive mycket torra områden.

Redan vid hotellet mötte representanter för dagens första värd upp, skogsvårdschefen *Zoltan Magyar* och revirförvaltaren *Igor Limm*. De statsskogsföretag de representerade förvaldade de låglänta områdena kring Donau. En presentation av de skogliga förhållandena fanns i den mapp som delades ut. Vi började med en tur till slättlandskapet i och omkring Donau. Dessa marker översvämmas regel-

bundet. Vi skulle över till en av öarna i Donau och beskåda odlingsförsök med hybridasp. Dit kunde inte bussen köra utan transporten fick ske med mindre fordon som klarade de under vatten stående överfartsvägarna. Någon försökte att till fots ta sig över men stövlarna räckte inte till. Väl överkomna berättade revirförvaltare Limm att hybrid Aspen är det helt dominerande trädslaget inom förvaltningen. Ca 3/4 av arealen är bevuxen med hybridasp och drygt 60 % av den avverkade volymen är hybridasp. Skogs-

företagets ekonomi är därmed helt beroende av till vilka priser man lyckas avsetta aspen.

Vi återvände nu till fastlandet och förflyttade oss till ett nyplanterat hygge där två äldre gentleman slog gräs kring ekplantor. Här engagerade sig genast ett antal ekfrämjare i praktiskt arbete och en diskussion kring hur man bäst svingar en lie uppstod. Vi fick höra att bristen på skoglig manuell arbetskraft är stor. Ungdomarna ser ingen lockelse i att satsa på en skogsyrkesutbildning. Här finns alltså möjligheter för intresserade ekfrämjare.

Enligt nya naturskyddslagar ska arealen icke inhemska trädslag minska. Hybrid Aspen kommer därför att ersättas med ek inom särskilt skyddade områden. Även utan de mer tvingande bestämmelserna är man intresserade av att få en mer varierad trädslagsammansättning och ersätter successivt hybrid Aspen med förutom ek även ask och andra inhemska poppelarter. Översvämnings-situationen har förändrats så att det nu går att odla även ek i de låglänta områdena.

På frågan om vad det blir för ekonomiska konsekvenser av omföringen från hybridasp till ek svarade Limm att "Den frågan är så komplicerad så om ni vill ha ett svar kommer vi inte att få någon lunch". Efter omröstning beslöt vi oss för att



*Ingvar Österström visar några ungerska skogsarbetare hur man svingar en lie.*



Svenska stövlar duger inte om man skall vada över Donau.

välja lunchen. Limm förklarade då kort att huvudproblemet rör trädslagens omloppstider. Med hybridaspens 20-30 år och ekens 80-90 går det inte att göra trädslagsbytet för hastigt utan att riskera en betydande svacka i avverkningsmöjligheterna. Det är därmed snarare fråga om mer än 100 års perspektiv om man inte ska drabbas av ekonomiska katastrofer.

En kuriositet i skogslagstiftningen: För att den privata skogsägarna ska få tillåtelse att avverka skog måste han/hon ha

en skogligt utbildad skogsskötare som ansvarar för skogsskötseln. Från statens sida försöker man få de enskilda skogsägarna att gå samman i större grupper och anlita en entreprenör som också kan vara den skogligt utbildade skogsskötare som lagen kräver.

Lunch intogs i en öppen paviljong byggd av *Robinia*-virke på stranden till en av Donaus många grenar. Strax bredvid höll kocken på med maten och det visade sig bli fisksoppa på karp samt kvarg med fläsk och stora kvantiteter öl och vatten. Kyliga vindar gjorde att extra tröjor hade behövts. Här lämnade Magyar och Co oss varför Arne Mirton passade på att tacka värdarna med var sin

inslagen ekoxe.

Med bussen for vi nu söderut och i trakten av Kapuvar på en björnbärsodling mötte nästa värd, förvaltare *Pap*. Han berättade att vi nu kommit till en del av Ungern där årsmedelnederbörden var 550-600 mm och där jorden inte är särskilt bördig. Vi såg ett område som varit bevuxet med turkisk ek och avverkat förra året. Utfallet blev 170 m<sup>3</sup>sk/ha. Nu hade man markberett och sått 400 kg ekfrö per hektar. På 40-50 cm djup finns en järnhaltig kompakt skenhälla som stop-

par all vattentillförsel underifrån. Det enda trädslag som passar här är turkisk ek. Några mycket dåliga tallar vittnade om att inte ens tallen trivdes här.

Vi fick höra att den avverkade volymen 170 m<sup>3</sup>sk/ha också är ett genomsnitt för Ungern. Man kan vara tveksam till ekonomin i skogsodling i dessa torra områden men här är det inte lönsamheten som avgör utan ambitionen att beskoga marken. Dessutom utgör viltet ett stort problem och nyanläggningar måste hägnas mot gnagare, vildsvin, rådjur och hjort. Just här fanns en för oss ny version av viltstängsel som bestod av hopsvetsade armeringsjärn.

Vandringen i det torra området gjorde struparna torra och fast tidsprogrammet nu hade spruckit kunde vi inte motstå inbjudan till en ölförfriskning (även andra vätskor erbjöds). Arne passade på att avtacka även dessa värdar nu med ekoxe, ostbricka och kåsa.

### **Det bar nu av mot dagens kulturella punkt, slottet Eszterhazy i Fertőd.**

På vägen dit kunde vi konstatera att det var gott om storkbon i de små byar vi passerade. Slottet som tillkom i slutet av 1500-talet har tillhört släkten Eszterhazy som är en vittförgrenad adelssläkt med anor till 1200-talet. Höjdpunkt under 1700-talet med Nikolaus Eszterhazy. Slottet stod tomt under 100 år från 1790 till 1890. Under andra världskriget användes flera av slottets rum som stall av ryssarna. Efter revolutionen i Ungern 1957 påbörjades återuppbyggnaden och slottet är nu museum, skola och hotell. Vi besökte 26 av de 126 rum stora slottet.

Klockan hade nu hunnit bli 18 och vi hade besöket i nationalparken Fertő-Hansag som nästa anhalt. Parken ligger i anslutning till Neusiedler sjön som är Ungerns näst största och även gräns mot

Österrike. I nationalparken finns ingen skog utan enbart öppna marker. Innan 1991 var det tillträdesförbud i området beroende på närheten till Österrikiska gränsen. Även på den österrikiska sidan har en nationalpark bildats. Sedan början av 2000-talet är nationalparken även världsarvsklassat som kulturresevat. En kort rundtur med buss i parken förde oss till ett fågeltorn där sällskapets fågelintresserade hade kunnat stanna åtskilliga timmar. För oss som inte var lika intresserade kändes det snart mer angeläget att få slutföra dagens resa till etappmålet, universitetsstaden Sopron. Något förse-nade kunde vi kliva in i det stora eleganta hotell Lövér och ännu lite senare samlas till den sedvanliga gemensamma middagen.

### **Tisdagen den 25 maj**

Ett ordentligt intag av frukost på hotell Lövér skulle kunna medföra att både lunch och middag kunde hoppas över. Några verkade inrikta sig på det medan andra antog att de skulle bli flera möjligheter till näringsintag även denna dag. På dagens program stod besök på skogsfakulteten vid Västungerska universitetet i Sopron samt besök vid två statsskogsföretag där vi skulle få bekanta oss med bok- och ekskogsskötsel.

Efter en kort bussresa var vi framme vid skogsfakulteten. Här mötte professor *Vargaus* som kunde berätta att verksamheten startade 1919 och att man årligen utbildar 120 personer inom de tre ämnesområdena skogsbruk, miljövärd och viltvård. Arbetsmarknaden är god och samtliga får jobb efter avlagd examen. Forskningen är i stor utsträckning inriktad mot den övergång till allt mer inhemska trädslag som vi hört om tidigare. Ett särskilt intresse riktas mot självföryngring av ek. Till fakulteten hör en botanisk trädgård



*Flyttbara viltstängsel av armeringsjärn med rejäla stolpar.*

som är en av de artrikaste i Ungern med 3500 olika arter.

I Sopron har det svenska företaget Scanditrä en terminal. Erik Petré, ny VD för SUSAB och tidigare inköpare hos Forbo, var med på resan och ordnade i all hast ett besök på terminalen utanför det ordinarie programmet. Efter mycket kringelkrokande med bussen kom vi så fram till terminalen som visade sig ligga i ett tullfritt område. Scanditrä köper in 25-30 000 m<sup>3</sup> parkettämnen per år från flera olika sågverk i Ungern. Ämnena säljs vidare till Tarkett, Kährs och Forbo. Eken svarar för 60-70 % av volymen. Ungerska sågverk har i allmänhet inga torkar utan parkettämnen torkas vid terminalen.

Ytterligare ett oplanerat stopp skedde sedan vid en stormarknad där allehanda vätskor inhandlades till förmånliga priser. Även annat som ej förvarades i glasflaskor kunde inköpas.

Under den fortsatta bussresan diskuterades det faktum att svenska golv-tillverkare kan handla mer eller mindre färdigbehandlade ämnen billigt i Ungern i stället för att använda svenskt virke och svenska sågverk. Här har vi lövskogsbrukets problem i ett "nötskal". Kostnaden för en m<sup>3</sup> parkettämnen är ca 5 500 kr fritt Sopron. En lastbilstransport till Sverige kostar ca 13 500 kr vilket motsvarar 6-700 kr per m<sup>3</sup>. Till det priset tar man inte fram motsvarande m<sup>3</sup> i Sverige.

Medan diskussionens vågor gick höga kom vi fram till staden Sarvar som bl.a. är känd för den borg som ligger här. Resten av dagen skulle vi nu tillbringa tillsammans med representanter för det ungerska skogsforskningsinstitutet samt statsskogsföretagen Szombathely och Bakonyerdő.

Hos forskningsinstitutet kunde vi bese ett arboretum specialiserat på ek och magnolia. Det bar sedan av med bussen till





*En lyckad bokföryngring.*

skogs där vi före lunchen hann med att beskåda delar av en 6500 hektar stor sammanhängande ek- och avenbokskog. Olika exempel på föryngring av dessa skogar visades. Avenboken fungerade som täckare av ekstammarna. Metoden är väldigt arbetsintensiv och man har konstaterat att det blir allt svårare att klara detta p.g.a. brist på arbetskraft. Riktigt goda ollonår inträffar vart 30 år. Övriga 29 år måste självföryngringarna kompletteras med plantering. Antal planter uppger normalt till 8-10 000 per hektar men i vissa självföryngringar kunde det efter goda ollonår räknas uppåt 800 000 planter. Där vi stod hade hälften "gått åt" och

det fanns "bara" 400 000 kvar. Det hade nu lidit långt in på eftermiddagen så den följande lunchen med gulasch och allehanda drycker smakade förträffligt.

Resan hade hittills inte visat på några bestånd med kvalitativt särskilt bra skogar. Detta var en tröst för de av främjandets medlemmar som bekymrat sig över dålig kvalitet på hemmaplan. Det tycktes inte vara så värst mycket bättre i Ungern. Snarare tvärtom. Eftermiddagen skulle delvis rubba denna inställning.

Hos statsskogsföretaget Bakonyerdö skulle vi se exempel på ek- och bokskogsskötsel. Först fick vi en liten genomgång av marknadssituationen.

Hos eken är rotstockar som klassas som faner och håller minst 36 cm i topp

värdefullast. Österrikiska uppköpare betalar upp till 4600 kr per m<sup>3</sup>to.

Näst mest värdefulla är de ekstockar som mäts in i "fatsortimentet" och som används till ektunnor. Kan betalas med 2500-3000 kr per m<sup>3</sup>to.

Därefter kommer sågtimmer, parkettämnen och brännved.

Sortimentutfallet i en "medelavverkning" ger hälften sågtimmer och bättre och hälften massaved och sämre.

Kostnaden för avverkning och uttransport till bilväg är i genomsnitt ca 200 kr per m<sup>3</sup>.

Efterfrågan på brännved är stor för energiframställning. Flera värmekraftverk baseras på bioenergi. Detta har gjort att brännvedspriset är på uppgång och snart i nivå med sågtimmerpriset. Annars täcks 60-70% av Ungerns energibehov genom kärnkraft.

Vi for nu vidare mot Bakonyerdö-bergen vars skogar är grunden för verksamheten hos statsskogsföretaget med samma namn. Bakonyerdö-bergen var tidigare ett tillhåll för Ungerns "laglösa". Klockan hade nu blivit strax före 18.00 och bussen gjorde halt. Vi steg av och tog oss en bit upp i en brant backe med bok. Där mötte oss *Peter Szipos* den lokale skogsförvaltaren. Detta skogsföretag hade 70% bokskog i bergsområdena och 30% ek/avenbok på slätten. Naturlig föryngring tillämpades nästan uteslutande. Bara *Robinia* och tall föryngrades genom kalhugning.

### **Man angav att det fanns fyra problem med självföryngringarna:**

torka, långt mellan ollonåren, vilt och kvalitetsproblem när boken blir 100 år.

Föryngringshugningen i bokskogen påbörjas i 90-årsåldern och pågår ca 25 år. 70% av avverkningen vidareförädlas i företagets egna sågverk. Resten säljs som rundvirke till Italien och Österrike.

Viltproblemen bemästrades med stängsling. Det var billigare att stängsla mot jordbruksmarken än att betala ersättningar för skador. Vilttätheten illustrerades med följande siffror om senaste årets avskjutning på ett 7000 ha stort område:

240 kronhjortar, 130 dovhjortar, 90 rådjur, 45 mufflonfår, 240 vildsvin: totalt 745 djur eller drygt ett per 10 ha.

Avskjutningen planerades öka till 800 i år. Betalande jaktgäster svarade för 70% av avskjutningen. Man hade ambitionen att höja avskjutningen ytterligare för att undvika stängslingen. Att viltstammarna var höga förklarades av att det under kommunisttiden var nomenklaturans privilegium att få jaga och det fanns då ett krav på höga viltstammar. Reduceringen av viltstammarna hade ännu inte kommit så långt och eftersom jakten gav stora intäkter fanns här en viss intressekonflikt. Skogsmarkens ägare är skyldig att ersätta skador som skogens vilt orsakar på jordbruksmarken.

Efter dessa upplysningar gav vi oss tillbaka till bussen för vidare färd mot förläggningen. Det visade sig vara företagets representationsjaktföreläsning utanför Zirc. Efter inkvartering var det dags för resans avslutningsmiddag som var tänkt att hållas utomhus. Tyvärr var vädrets makter inte inställda på detta utan vi fick hållas inne. Det kunde konstateras att kaffe var en dryck som mer sällan intogs på detta ställe. Särskilt påtagligt blev kaffebristen vid frukosten dagen därpå.

### **Onsdagen den 26 maj**

På grund av tidigare avresa från Budapest blev onsdagens program kort. Det kom att handla om bokskogsskötsel och ytterligare skogsadministrativa frågor.

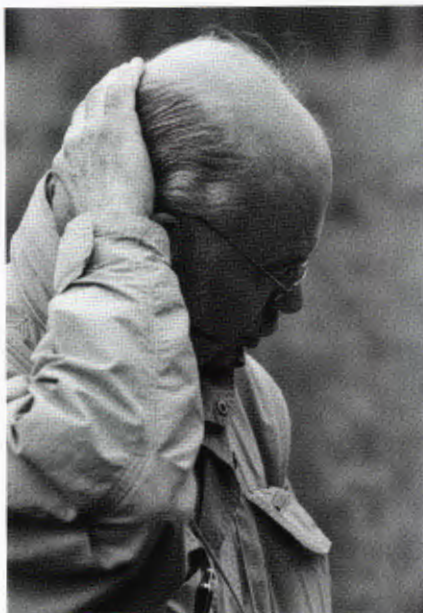
Under den korta transporten till punkten för bokskogsskötsel passerade vi ett ekipage med dubbelhäst och kranvagn. Hästen är viktig i det ungerska skogbruket och används i flera skogsföretag. Inte bara inom Budapests stadsskogsförvaltning.

Ett särskilt problem vid föryngringsavverkningen är att enligt skogslagarna får avverkning av överståndare endast ske på vintern och om snön ligger så högt

att den täcker föryngringen (plantorna är då 60-70 cm). Slutavverkning är endast tillåten fram till 1 mars bl.a. med hänsyn till fågellivet. Det innebär att stora virkeskvantiteter levereras under vintern-våren. Tillflödet till industrin blir mycket ojämnt.

Bokföryngringen röjs första gången vid 10-15 års ålder. Därefter är röjningsintervallet 5-10 år. Från ca 40 år börjar man gallra fram huvudstammar och vid 90 år börjar förarbetet för slutavverkning. Från 20-100 000 plantor blir slutförbandet 250-300 stammar per hektar. Virkesförrådet vid 90 år är 600-700 m<sup>3</sup>/sk/ha. Delar av intäkterna från slutavverkningen måste avsättas till en fond. Avsättningen varierar beroende på boniteten. Pengarna går till skogsmyndigheten f.v.b. till statskassan. Pengarna ska sedan gå tillbaka till skogsägaren och finansierar 50-80 % av kostnaderna för återväxtarbetet.

Detta var den sista skogliga punkten. Det återstod nu att resa till flygplatsen och under resan dit stanna till vid Balatonsjön, Mellaneuropas största sjö. Sjön är 7 mil lång men bara 6 km bred och relativt grund. Sjön har uppkommit genom vindens erosion av området mellan bergen som sedan kommit att vattenfyllas. Förutom en promenad längs sjöns stränder hann vi med att prova de typiska ungerska pannkakorna "palatschinken". Det märktes att turistsäsongen ännu inte hade börjat. Personalen hade inte fått upp någon högre grad av snabbhet i produktionen så utskänkningen tog mycket lång tid. Det var nästan så att det skulle kunna bli problem med att hinna fram i tid till flyget.



*Vår reseledare Leif Strömquist undrar varför han åtagit sig detta arrangemang.*

Avtackningen av reseledning och guide hade planerats att ske i samband med den sista punkten men nu var inte tid för sådant. Och på flygplatsen var det inte säkert att det skulle bli någon tid över så i en ekfattig miljö under bussens snabba framfart på motorvägen mot Budapest höll Arne ett tacktal till Ferenc och Leif. Resan hade verkligen infriat de förväntningar vi hade på att få en god inblick i de skogliga förhållandena i Ungern. Dessutom hade vi fått åtskilliga tillfällen till att bese sådant som inte hade direkt skoglig anknytning. Som bevis på vår uppskattning av Ferenc och Leif sjöngs en vacker (?) sång och Arne överlämnade ett mera påtagligt bevis i form av var sin ekoxe och stora "ädelbrådan".